



Верховний
Суд

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Сергій Уханенко
суддя Верховного Суду

Конституція України

Стаття 8. В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Стаття 129. Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

{Стаття 129 в редакції Закону [№ 1401-VIII від 02.06.2016](#)}

Стаття 147. [...] Діяльність Конституційного Суду України ґрунтується на принципах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

{Стаття 147 в редакції Закону [№ 1401-VIII від 02.06.2016](#)}

ЗМІНА ПАРАДИГМИ

Стаття 129. Судді при здійсненні правосуддя незалежні і підкоряються лише закону.



Стаття 129. Суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права.

RULE OF LAW CHECKLIST

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ

1. Незалежність і безсторонність
 - незалежність судівництва
 - незалежність окремих суддів
 - безсторонність судівництва
 - служба звинувачення: самостійність і контроль
 - незалежність і безсторонність адвокатури
2. Справедливе судочинство
 - доступ до судів
 - презумпція безвинності
 - інші аспекти права на справедливе судочинство
 - дієвість судових рішень

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

«Спир» повинен бути справжнього та серйозного характеру

Результат провадження має бути значущим для відповідного права

Право, стосовного якого виник спір повинно мати законодавче підґрунтя у національному законодавстві

«Цивільний» характер права

Верховний Суд справа №822/1540/16 від 18.11.2021

Károly Nagy проти Угорщини

14 вересня 2017 № 56665/09

- Скарга стосувалася позбавлення доступу до суду - пункт 1 статті 6 Конвенції.
- Національне законодавство зокрема передбачало, що позови, пов'язані з внутрішніми законами і правилами церкви, не могли виконуватися державними органами, і якщо національний суд встановлював, що спірне питання стосувалося церковного позову, виконання якого не могло забезпечуватися державними органами, від нього вимагалось припинити провадження.
- Велика Палата, на відміну від Палати, вважала позицію в національному законодавстві достатньо чіткою, що дозволило їй дійти висновку про те, що заявник не мав "права", про яке можна казати, що воно визнається в національному законодавстві.
- Велика Палата встановила, що стаття 6 не є застосовною.

ЦИВІЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ПРАВА

«Цивільний» характер права залежить від його основного змісту, а не його кваліфікації у національному законодавстві.

Ейрі проти Ірландії – стаття 8 ЄКПЛ

Споровг і Лшонрот проти Швеції – стаття 1 першого протоколу до Конвенції

Бака проти Угорщини – стаття 10 ЄКПЛ

Волков проти України – стаття 8 ЄКПЛ

SIMPERŠEK проти Словенії
30 червня 2020 № 58512/16
Стаття 6, 10 ЄКПЛ

ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

- Застосовність статті 6 Конвенції у її цивільному аспекті.
- Відмова в усних слуханнях в суді за наявності спору щодо фактів – порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
- ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуване рішення, головним чином, стосувалося реалізації права на свободу вираження поглядів, а не доступу до публічної служби.
- Адміністративний суд не висловлювався і щодо права заявника на свободу вираження поглядів та не розглянув його аргументи з цього приводу.

СТАТТЯ 6 ЄКПЛ НЕ ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ

ВІДСУТНІЙ ЦИВІЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ПРАВА

- спори між державними службовцями про виконання державних повноважень;
- податкові спори;
- митні справи;
- справи, пов'язані з наданням статусу біженця; міграційні питання
- справи за позовами державних підприємств;
- політичні права;
- виборчі справи

MIROVNI INŠTITUT проти Словенії
13 березня 2018 № 32303/13
Стаття 6 ЄКПЛ

ЗАСТОСОВНІСТЬ СТАТТІ 6

До цього той факт, що неуспішний учасник тендеру мав право на оскарження встановлення переможця в тендері та на розгляд скарги у формі усного розгляду, не становив цивільного права, а лише право публічного характеру.

Критерії:

- законом встановлено право на справедливу процедуру розгляду заявки;
- передбачено право на оскарження процедури;
- у випадку задоволення заявник набуває цивільних прав;

Інститут-заявник подав заявку на фінансування досліджень у відповідь на оголошення тендеру відповідальним урядовим департаментом.

Його заявка була відхилена.

Заявник оскаржив це рішення в суді, заявивши (серед іншого), що особи яким була доручена оцінка конкурентних заявок, були упереджені.

Він звернувся з клопотанням про проведення усного розгляду справи, проте суд відхилив позов без проведення такого розгляду.

Порушення пункту 1 статті 6 ЄКПЛ

De Tommaso проти Італії

23 лютого 2017 № 43395/09

- Велика Палата зауважила, що “її практика схиляється до поширення цивільної частини статті 6 на справи, що спершу нібито не стосуються цивільних справ, але можуть безпосередньо і серйозно позначитися на приватному праві, яке належить особі”.
- Такі заходи належать до сфери особистих прав і мають цивільну природу, а отже, стаття 6 поширюється на провадження, в якому обираються обмежувальні заходи.
- Суд вирішив, що обмеження прав затриманих на час досудового слідства осіб і можливі наслідки подібних обмежень потрапляють до сфери “цивільних прав”, отже цивільна частина статті 6 поширюється на питання обрання запобіжного заходу.
- Порушення статті 6 стосовно відсутності публічного слухання.

ПРАВО НА СУД

- доступ до суду;
- розгляд його справи судом, встановленим законом;
- незалежний та безсторонній суд;
- розгляд справи протягом розумного строку;
- розгляд справи за умови рівних можливостей сторін;
- публічний судовий розгляд;
- обґрунтованість висновків суду;
- забезпечення обов'язковості та остаточності рішення суду (юридичної визначеності).

ЦЕЗАР та інші проти України
13.02.2018 №73590/14 та 6 інших
стаття 6 Доступ до суду

- Нездатність заявників подати позови до суду щодо зупинення соціальних виплат за місцем проживання внаслідок бойових дій.
- ЄСПЛ відзначив, що у справі слід встановити, чи вжила Україна усі доступні для організації своєї судової системи заходи (з врахуванням ситуації) з метою забезпечення ефективного здійснення Заявниками гарантованих ст. 6 Конвенції прав на практиці.
- ЄСПЛ звернув увагу на те, що до законодавства було внесено зміни з метою надання судам на підконтрольних територіях повноважень розглядати справи судів на непідконтрольних територіях, згодом суди було перенесено на підконтрольну Україні територію;
- попри вказане, Заявники не надали доказів того, що не могли подорожувати на підконтрольну Україні територію для звернення до суду. Проаналізувавши всі обставини, ЄСПЛ встановив, що національні органи влади вжили заходів, які забезпечували належне функціонування судової системи, її доступність.
- Порушення статті 6 не встановлено

GUÐMUNDUR ANDRI ÁSTRÁÐSSON проти Ісландії
Велика палата 01 грудня 2020 № 26374/18
Стаття 6 ЄКПЛ

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ ЗА ОБ'ЄКТИВНОЮ ОЗНАКОЮ

СПРАВА РОЗГЛЯНУТА СУДОМ, У СКЛАДІ КОЛЕГІЇ ЯКОГО БУВ СУДДЯ,
ПРИЗНАЧЕНИЙ З ГРУБИМ ПОРУШЕННЯМ ЗАКОНУ

Встановлені порушення мали таку тяжкість, що підривали саму суть права на
судовий розгляд у суді, створеному відповідно до закону

СУД НЕ ВСТАНОВЛЕНИЙ ЗАКОНОМ

KOULIAS v. CYPRUS 26 травня 2020 № 48781/12

Стаття 6 ЄКПЛ

НЕУПЕРЕДЖЕНІСТЬ СУДУ

- Наявність у судді кровного зв'язку із працівником юридичної фірми, що здійснює представництво сторони в будь-якому провадженні.
- До факторів, які необхідно враховувати, належать:
 - участь родича судді,
 - посада родича в юридичній фірмі,
 - її внутрішня організаційна структура,
 - фінансове значення справи для юридичної фірми та будь-який фінансовий інтерес чи потенційна вигода з боку родича.
- Суд також значив, що скарги на упередженість не повинні паралізувати правової системи держави-відповідача і що в невеликих юрисдикціях надмірно суворі стандарти щодо таких дій можуть необґрунтовано перешкоджати правосуддю.
- Однак, враховуючи важливість зовнішнього сприйняття, будь-яка ситуація, що може викликати підозру чи створити вигляд упередженості, має бути розкрита на початку провадження разом із проведенням оцінки для визначення того, чи є необхідним відвід судді. Це є важливим процесуальним запобіжником для забезпечення належних гарантій об'єктивної та суб'єктивної неупередженості.

«Михайлова проти України»

06 березня 2018 року № 10644/08

Стаття 6 ЄКПЛ

Заявниця була обвинувачена за неповагу до суду,

яка проявилася під час заявлення суду відводу та притягнута до відповідальності

за статтею 185-3 КУпАП у той же день із санкцією 5 діб арешту.

Присутність сторони обвинувачення є, як правило, необхідною для усунення обґрунтованих сумнівів, які можуть виникнути щодо безсторонності суду в разі:

- проводиться усний судовий розгляд з метою встановлення обґрунтованості будь-якого «кримінального обвинувачення», висунутого проти підсудного
- якщо було надано адекватну можливість з'явитися у судове засідання і сторона захисту не відмовилася від неї у встановленому порядку

Суд, який розглядав справу, не мав іншого вибору, окрім як взяти на себе функцію пред'явлення та, що є більш важливим, нести тягар підтримки обвинувачення під час усного розгляду справи.

Суд не переконаний у тому, що були наявні достатні гарантії, здатні усунути обґрунтовані сумніви щодо негативного впливу такого процесу на безсторонність суду

Справа «Олександр Волков проти України»

Постановляє, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципів незалежності та безсторонності суду.

Постановляє, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу юридичної визначеності та відсутності строку давності для провадження стосовно заявника.

Постановляє, що було порушення пункту 1 статті 6 Конвенції щодо принципу юридичної визначеності та звільнення заявника на пленарному засіданні парламенту.

RAMOS NUNES DE CARVALHO E SÁ v. PORTUGAL
Рамос Нуньес де Карвальо е Са проти Португалії
Велика Палата 6 листопада 2018 № 55391/13, 57728/13 и 74041/13
Стаття 6 ЄКПЛ

РОЗГЛЯД СКАРГ НА РІШЕННЯ «ВРП» СУДОМ
БЕЗСТОРОННІСТЬ СУДУ

Суто абстрактний ризик не можна розглядати як такий, що може поставити під сумнів безсторонність суддів у разі відсутності конкретних обставин.

Теоретичний ризик, що судді, розглядаючи справи по суті, самі підпадають під дисциплінарні правила, саме по собі не є достатнім для встановлення факту порушення вимог щодо безсторонності.



—
Верховний
Суд

—
Дякую за увагу!